

CADRUL NAȚIONAL AL CALIFICĂRILOR*
CALIFICĂRILE PROFESIONALE, FINALITĂȚI ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI UNIVERSITAR

Elena MURARU, Otilia DANDARA, Angela SPINEI

Centrul de Cercetări Științifice „Politici Educaționale în Învățământul Superior”

Republic of Moldova started to implement the National Qualifications Framework in Higher Education in 2006, according to the Ministry of Education Regulations. The process of qualifications elaboration has given the qualifications in all areas of higher education. However, the elaboration is at the initial level and a lot of work should be done. The following article is an attempt to present the conceptual approach to qualifications in Higher Education and intends to be the first in a series that would be provided in the present publication.

Reforma învățământului, în ansamblu, și a celui superior, în particular, impune restructurarea întregului cadru de organizare și reprezintă, totodată, un important indiciu al schimbărilor sociale.

Procesele social-economice desfășurate la momentul actual conturează caracteristici care scot în evidență specificul perioadei pe care o traversăm. Complexitatea acestora, precum și necesitatea rezolvării unor probleme globale, determină colaborarea la nivel regional, continental și chiar global. În aceste condiții devine mai actuală ca oricând ideea/tendința educației permanente și a învățării pe parcursul întregii vieți. Deși în ultimii ani corelația funcțională dintre cererea și oferta de educație a fost pusă mereu la îndoială, unica soluție de a depăși contradicția constă în perfecționarea continuă a educației ca sistem și proces.

Atât la nivel de sistem, cât și la nivel de proces, reforma necesită o schimbare tridimensională: schimbări promovate la nivel european, național și instituțional. Fiecare nivel/dimensiune își are specificul și rolul său, finalitatea majoră fiind crearea unui spațiu european al cunoașterii care să constituie baza celei mai prospere economii din lume.

Comunitatea academică europeană are rolul de a promova o strategie de dezvoltare a învățământului care să faciliteze colaborarea și rezolvarea în comun a problemelor stringente din învățământ. Identificarea și încurajarea realizării unor aspecte prioritare cu referire la cele două aspecte majore ale educației (sistem și proces) va contribui la crearea spațiului european unic al educației.

La nivel național, fiecare țară are rolul de a compatibiliza baza legislativă în domeniul educației cu tendințele mediului academic european, a elabora strategia și programul de dezvoltare a învățământului superior în conformitate cu tendințele europene, precum și a efectua remanieri la nivel de sistem, care să permită atingerea obiectivelor strategice.

Obiectivele strategice trebuie realizate la nivel instituțional. În contextul Procesului Bologna, reforma învățământului superior a acceptat anumite conotații. Prin tendința de a fi receptiv la cerințele pieței muncii și la nevoia de educație a persoanei s-au făcut remanieri cu referire la concepția pregătirii specialiștilor. Principiile în baza cărora se realizează aceste remanieri sunt: *principiul compatibilității, principiul continuității, principiul integralității.*

Dacă primul ține mai mult de ralierea la spațiul european al cunoașterii, al doilea – de funcționarea în contextul sistemului național educațional, precum și respectarea esenței fenomenului educațional ca proces de formare a personalității, al treilea principiu, principiul integralității, constituie baza metodologică a conexiunii funcționale a educației ca sistem și a educației ca proces, orientată spre atingerea finalităților, or, finalitatea majoră a studiilor universitare o constituie formarea unui specialist de înaltă calificare, apt de o integrare socioprofesională performantă. Toate axele strategice ale Procesului Bologna sunt subordonate acestui deziderat. Remanierile de structură și de conținut se realizează din perspectiva acestei finalități. Astfel, cadrul calificărilor a devenit o problemă prioritară a spațiului european al cunoașterii, o problemă prioritară a oricărui sistem al învățământului din țările europene și un reper conceptual pentru fiecare instituție. Din perspectiva calificărilor sunt elaborate documentele reglatorii ale procesului de studii, suportul curricular. Prin prisma calificărilor este evaluată eficiența și eficacitatea procesului de învățământ și determinată calitatea studiilor.

* Prin acest articol inițiem publicarea Cadrului Național al Calificărilor pentru diverse domenii de specialitate.

Calificările sunt o expresie a abilităților profesionale ale angajaților, fiind recunoscute la nivel național și sectorial. Acordarea calificărilor se bazează pe autoritatea instituțiilor din cadrul sistemului național de educație.

Cadrul național al calificărilor constituie descrierea unică, la nivel național sau la nivelul unui sistem de învățământ, cunoscută și acceptată de comunitatea internațională prin intermediul căreia toate calificările și alte realizări din domeniul învățământului universitar pot fi raportate unele la altele într-un mod coerent. Cadrul calificărilor va cuprinde:

- domeniul de formare profesională;
- nivelul (ciclul);
- rezultatele învățământului (competențe);
- volumul de credite;
- proceduri de asigurare a calității;
- calitatea și asigurarea acesteia.

Cadrul unic de calificări în Spațiul European de Învățământ Universitar [1] poate fi mai puțin operant decât cadrele naționale pentru majoritatea studenților, dar nu e mai puțin important.

Sistemele naționale de calificări trebuie să se bazeze pe următoarele:

- 1) **finalități;**
- 2) **un proces de certificare;**
- 3) **acceptarea lui de către toți partenerii procesului educațional;**
- 4) **sisteme integrate de validare a învățământului formal și nonformal;**
- 5) **mecanisme credibile de asigurare a calității.**

Finalitățile reprezintă descrierea rezultatelor învățării, a ceea ce trebuie să cunoască studentul, să înțeleagă și să fie capabil a demonstra după finisarea studiilor.

Finalitățile de studiu sunt formulate de către cadrele didactice. Ținând cont de necesitatea conexiunii dintre cererea și oferta de educație, precum și de asigurarea funcționalității achizițiilor academice, rezultatele învățării sunt exprimate în termeni de competențe. Ansamblul de competențe este apreciat drept instrument/mecanism de integrare socioprofesională de succes. În dependență de contextul formării profesionale și nevoia de manifestare a comportamentului specialistului, identificăm competențe generale și specifice.

Competența reprezintă o combinație dinamică de atribute (cunoștințe și aplicarea lor, atitudini și responsabilități) ce descriu finalitățile de studiu sau maniera în care studentul va reuși să aplice cunoștințele obținute la sfârșitul programului de formare profesională. Ele se pot referi la o unitate de curs sau la programe de studiu.

Stabilim, deci, o corelație dintre calificări și competențe. Pregătirea într-un domeniu concret de activitate este recunoscută doar în baza demonstrării unor competențe. O astfel de abordare este în concordanță cu contextul social-economic și cu promovarea noilor realizări din domeniul științelor educației. Axarea procesului de formare profesională pe formarea de competențe sporește funcționalitatea achizițiilor academice și determină instituțiile de învățământ superior să fie mai receptive la cerințele pieței muncii.

Sistemul de competențe include:

- 1) competențe cognitive care vizează utilizarea teoriei și a conceptelor, precum și a capacităților de cunoaștere dobândite tacit și informal prin experiență;
- 2) competențe funcționale, deprinderi sau capacități de utilizare a cunoștințelor într-o situație de muncă dată;
- 3) competențe personale care vizează capacitatea adoptării unei atitudini și/sau comportament adecvat într-o situație particulară;
- 4) competențe etice care presupun demonstrarea anumitelor valori profesionale și personale.

În dependență de contextul formării profesionale și nevoia de manifestare a comportamentului specialistului, identificăm competențe generale și specifice.

Competențele generale reflectă esența pregătirii profesionale la un anumit nivel (licență, master), în domeniul de formare profesională.

Conform proiectului Tuning [2], competențele generale pot fi clasificate astfel:

- a) instrumentale: abilități cognitive, metodologice, tehnologice și lingvistice;
- b) interpersonale: abilități personale de tipul celor sociale (interacțiune socială, cooperare etc.);
- c) sistemice: abilități și deprinderi holiste. Deținerea acestor competențe este posibilă în baza primelor două tipuri de competențe.

Când vorbim de competențe generale, facem referire la elemente precum capacitatea de analiză și sinteză, cunoștințe generale, percepția dimensiunii europene și internaționale, capacitatea studiului independent,

cooperare și comunicare, tenacitate, abilități de conducere, de organizare și planificare. Cu alte cuvinte, este vorba despre calități utile în orice situație, nu numai în cazuri specifice unui anumit domeniu.

Un mecanism de formulare a calificărilor îl constituie descriptorii Dublin [3]:

- a) cunoaștere și înțelegere;
- b) aplicarea cunoștințelor;
- c) abilități analitice și predictive;
- d) abilități de comunicare;
- e) abilități de învățare (a învăța să înveți).

Prin îmbinarea taxonomiei competențelor rezultată din Proiectul Tuning și a descriptorilor Dublin, Cadrul European al Calificărilor a determinat următoarea clasificare a competențelor generale:

- 1) **cunoștințe;**
- 2) **deprinderi;**
- 3) **competențe personale și profesionale:**
 - a) *autonomie și responsabilitate;*
 - b) *abilitatea de a învăța;*
 - c) *competențe sociale și de comunicare;*
 - d) *competențe profesionale.*

Pe lângă competențele generale, fiecare domeniu de studiu urmărește să dezvolte **competențe specifice**. Competențele specifice sunt formate prin intermediul disciplinelor de specialitate.

Formularea competențelor specifice se face în baza descriptorilor de la Dublin.

Sistemul de calificări exprimat în finalități/competențe este formulat pentru un anumit ciclu și exprimă nivelul de pregătire al specialistului. Organizarea învățământului superior pe cicluri determină complexitatea diferită a procesului de studii și respectiv o complexitate diferită a finalităților/competențelor pentru absolvenții studiilor de licență și masterat.

Cadrul European al Calificărilor presupune opt niveluri care reflectă finalitățile întregului sistem educațional. Din acest sistem, nivelul 6 corespunde studiilor de licență, iar nivelul 7 studiilor de masterat.

Prin calificările de nivelul 6 se validează cunoștințe, deprinderi și competențe asociate unui domeniu de învățare sau muncă, unele dintre ele fiind cele mai avansate în domeniul respectiv. Aceste calificări validează, de asemenea, aplicarea cunoștințelor în construirea și susținerea argumentelor utilizate la rezolvarea problemelor și elaborarea judecăților bazate pe cunoașterea problematicii sociale și a eticii. Calificările la acest nivel includ rezultate specifice unei atitudini profesionale posibile a fi aplicate într-un mediu complex.

Prin calificările de nivelul 7 se validează cunoștințe dobândite prin învățarea individuală, o parte dintre acestea fiind cele mai avansate dintr-un domeniu specializat, constituind baza originalității în dezvoltarea sau aplicarea ideilor într-un context de cercetare. Aceste calificări validează, de asemenea, abilitatea de integrare a cunoștințelor și de formulare a judecăților bazate pe cunoașterea problematicii sociale și a eticii, precum și de asumare a responsabilității. Ele reflectă și experiența de gestionare a procesului de schimbare într-un mediu complex.

Într-o formă sintetizată diferența dintre gradul calificărilor ciclului I licență și II master este prezentată în tabelul următor:

Nivel de calificare	Rezultate	Credite ECTS
<i>Calificările pentru licență</i>	<p>Calificările care denotă completarea ciclului I sunt acordate următorilor studenți:</p> <ul style="list-style-type: none"> ♦ care demonstrează cunoștințe și competențe avansate într-un domeniu de studii; ♦ pot aplica cunoștințele obținute într-un domeniu de studii în mod profesionist; ♦ demonstrează capacitatea de a argumenta și a soluționa probleme din domeniul lor de studii; ♦ au abilitatea de a colecta, interpreta și analiza date relevante (de regulă, din domeniul de studii propriu), precum și de a-și expune raționamentele în baza aspectelor relevante de ordin social, științific sau etic; ♦ pot comunica informații, idei, probleme și soluții atât audiențelor de specialiști, cât și de non-specialiști; ♦ și-au dezvoltat acele competențe care le sunt necesare pentru a-și continua studiile cu un grad sporit de autoinstruire. 	Normal include 180-240 credite ECTS

Calificările pentru masterat	<p>Calificările care semnifică realizarea ciclului II se acordă următorilor studenți:</p> <ul style="list-style-type: none"> ♦ care demonstrează cunoștințe și capacități de înțelegere și le extind și/ori le intensifică pe cele asociate ciclului I și care pun la dispoziție temelia ori oportunități pentru originalitate în dezvoltarea și/ori aplicarea ideilor, deseori în contextul cercetării; ♦ pot aplica cunoștințele și capacitățile de înțelegere, abilitățile de a soluționa probleme în împrejurări noi sau necunoscute în contexte înrudite cu domeniul de studiu sau multidisciplinare; ♦ au abilitatea de a integra cunoștințele și a percepe complexitatea, de a formula aprecieri în baza informației incomplete ori limitate, dar care includ reflecții despre responsabilități etice și sociale legate de aplicarea cunoștințelor și aprecierilor; ♦ pot comunica clar și fără echivocuri concluziile proprii, cunoștințele și ideile atât în auditorii de specialiști, cât și de nespecialiști; au deprinderi de a învăța care le-ar permite să continue a studia de sine stătător. 	Poate include 60, 90 sau 120 credite ECTS
Calificările pentru doctorat	<p>Calificările care atestă realizarea doctoratului se acordă următorilor studenți:</p> <ul style="list-style-type: none"> ♦ care demonstrează o înțelegere sistematică a domeniului de studiu și stăpânirea deprinderilor și metodelor de cercetare asociate domeniului dat; ♦ demonstrează abilități de a concepe, a schița/proiecta, implementa și adapta un proces substanțial, integru și cărturar de cercetare; ♦ au contribuit la realizarea unei cercetări originale care extinde frontierele cunoașterii prin dezvoltarea de cunoștințe noi substanțiale, unele dintre care merită a fi publicate la nivel național/internațional; ♦ sunt capabili să realizeze analize critice, evaluări și sinteze a unor idei noi și complexe; ♦ pot comunica cu persoane, cu largi comunități de știință și cu societatea în general despre domeniile de expertiză; ♦ pot spera să fie capabili a promova, în context academic și profesional, progresul tehnologic, social și cultural într-o societate bazată pe cunoaștere. 	Nu se alocă credite

În majoritatea domeniilor academice, competențele pentru ciclul II sunt mai diversificate decât cele pentru ciclul I. Acest lucru nu este surprinzător, deoarece studiile la ciclul II presupun o specializare și reflectă de cele mai multe ori experiența specifică a unor universități specifice.

La prima vedere s-ar părea că obiectivele generale ar trebui să fie urmărite în primul ciclu de studii universitare. Cu toate acestea, experiența acumulată până acum arată că efectele “generale” ale învățării sunt până la un anumit punct dependente de domeniul de studiu căruia îi aparține.

Specialiștii în domeniu, cadrele didactice și beneficiarii serviciilor educaționale stabilesc sistemul de competențe și priorități ale fiecăruia în funcție de rolul lor în perspectiva integrării socioprofesionale.

Exemplu:

Eticheta Dublin	Dimensiunea descriptorilor Dublin	Nr. competențelor specifice raportat la dimensiunile Dublin	
		Ciclu I	Ciclu II
A	Cunoaștere și înțelegere	5	2
B	Aplicarea cunoștințelor și trecerea de la teorie la practică	5	4
C	A construi judecăți informale/ (gândirea critică și științifică)	1	1
D	Abilități de comunicare	2	3
E	A învăța să înveți	1	2

Formularea competențelor în termeni comportamentali este facilitată prin utilizarea verbului la diateza activă și valorificarea unor sugestii metodologice din teoria obiectivelor (taxonomia obiectivelor pentru domeniul cognitiv a lui B.Bloom, operaționalizarea obiectivelor lui R.Mager) cu adaptare la parametrii de complexitate pentru ciclul I și II.

În procesul elaborării ținem cont de reperele conceptuale existente, posibilitățile de adaptare a dimensiunilor Cadrului European al Calificărilor la contextul academic național și experiența sistemului învățământului superior din Republica Moldova în problema stabilirii finalităților procesului de formare profesională inițială. Cunoștințele în problema dată, precum și abilitatea de a formula finalitățile din diverse perspective: finalită-

țile modulului (exprimate în contextul curriculum-ului); finalitățile programului de studii (finalitățile/standardul specialității, chiar a profilului) facilitează într-o măsură destul de mare elaborarea Cadrului Calificărilor.

Prin analiza recomandărilor la nivel european și a experienței la nivel instituțional și la nivel de sistem al învățământului superior am constatat multiple tangențe:

- atât Cadrul European al Calificărilor, cât și Concepția Standardelor de formare profesională inițială în învățământul universitar se bazează pe proiectarea unor finalități exprimate în termeni de competențe;
- atât Cadrul European al Calificărilor, cât și Concepția standardelor de formare profesională inițială în învățământul universitar fac referințe la raportul dintre general și particular, la raportul dintre competențe generale și specifice;
- atât Cadrul European al Calificărilor, cât și Concepția standardelor de formare profesională inițială în învățământul universitar identifică niște niveluri de formare a competențelor profesionale care exprimă esența unor etape sau aspecte ale procesului de formare profesională.

Analizând Cadrul European al Calificărilor (EQF), putem determina lesne o corelație cu sistemul de competențe/standard (SCS) pe care pretindem să le aibă un absolvent al unei instituții din Republica Moldova.

1. SCS: competență gnoseologică
EQF: cunoștințe, capacități de cunoaștere
2. SCS: competență praxiologică
EQF: deprinderi
3. SCS: competență managerială;
competență de evaluare a activității profesionale
EQF: autonomie și responsabilitate
4. SCS: competența de formare continuă
competența investigațională
EQF: capacitatea de a învăța
5. SCS: competența comunicativă și de integrare socială
EQF: sociale și de comunicare
6. SCS: competența de evaluare a activității profesionale
competența prognostică
competența investigațională
EQF: competențe profesionale

În scopul promovării unei structuri adecvate concepției, Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova a propus instituțiilor de învățământ superior o schemă-tip a Sistemului național al calificărilor în baza căreia a fost elaborat sistemul de calificări pentru diverse domenii de formare profesională.

Cel mai recent document aprobat de Parlamentul European (29 ianuarie 2008) [4] cu privire la stabilirea Cadrului European al Calificărilor pentru învățarea de-a lungul vieții stipulează următoarele recomandări pentru statele-membre:

1. Să utilizeze Cadrul European al Calificărilor drept instrument de referință pentru a compara nivelurile de calificare ale diferitelor sisteme de calificări și să promoveze atât învățarea de-a lungul vieții, cât și egalitatea de șanse în societatea bazată pe cunoaștere, precum și continuarea integrării pieței europene a muncii, respectând în același timp marea diversitate a sistemelor naționale de educație.

2. Să stabilească, până în 2010, corespondențe între sistemele lor naționale de calificări și Cadrul European al Calificărilor, în special prin corelarea în mod transparent a nivelurilor proprii de calificare cu nivelurile stabilite în anexa II și, unde se consideră potrivit, prin dezvoltarea de cadre naționale de calificări în conformitate cu legislația și practicile naționale.

3. Să adopte măsurile necesare pentru ca până în 2012 toate noile certificate de calificare, diplome și documente „Europass” emise de autoritățile competente să conțină o referire clară – prin intermediul sistemelor naționale de calificări – la nivelul corespunzător din Cadrul European al Calificărilor.

4. Să adopte o abordare bazată pe rezultatele învățării pentru definirea și descrierea calificărilor și să promoveze validarea educației nonformale și informale, în conformitate cu principiile europene comune convenite în cadrul concluziilor Consiliului din 28 mai 2004, acordând o atenție specială cetățenilor care sunt expuși mai mult riscului de a deveni șomeri sau ale căror forme de angajare sunt nesigure, pentru care o astfel de abordare ar putea contribui la o îmbunătățire a participării la învățarea de-a lungul vieții și a accesului pe piața muncii.

5. Să promoveze și să aplice principiile de asigurare a calității în educație și formare, atunci când stabilesc o legătură dintre calificările din învățământul superior și din educația și formarea profesională din cadrul sistemelor naționale de calificări și Cadrul European al Calificărilor.

6. Să desemneze centre naționale de coordonare, în funcție de structurile și cerințele specifice ale statelor-membre, pentru sprijinirea și, în cooperare cu alte autorități naționale competente, pentru orientarea corelării dintre sistemele naționale de calificări și Cadrul European al Calificărilor, pentru a promova calitatea și transparența acestei corelări.

În contextul tendinței de integrare în spațiul european al cunoașterii este important să adoptăm o strategie de compatibilizare metodologică corectă a procesului de elaborare a calificărilor, ținând cont de recomandările comunității academice europene, tradițiile și realizările noastre în problema abordată.

Referințe:

1. http://ec.europa.eu/education/policies/educ/eqf/index_en.html
2. <http://tuning.unideusto.org/tuningeu/> - PUBLICATIONS
3. www.hochschulkurs.de/qm1_2005_schneider_dublin.pdf
4. http://ec.europa.eu/education/policies/educ/eqf/eqf08_en.pdf

Prezentat la 12.05.2008